

הסדר הכרונולוגי בתוך תוכחות משה

אני מודה לד"ר י' רוזנסון על הערותיו החשובות למאמרי. הערותיו ראויות לתשובה ארוכה, מעמיקה ומפורטת, אך במסגרת זו אכמ"ל.

בראיותיו של ד"ר רוזנסון, שאין לצפות לסדר כרונולוגי בתוכחתו של משה לעם, אין בכדי לסתור את טענתי, שפשטי המקראות בדברים, א', נוטים לכך שמשה נענש בשל טעותו במרגלים (את הטעות, אגב, ביארתי שלא כר"י אברבנאל, ורק בעיקרון שנענש בשל חטא המרגלים הלכתי בשיטתו). חטא מי מריבה לא נזכר כלל בפרק א' ואף אם נניח, שמשה נתכוון אליו, מדוע אמר "גם בי התאנף ה' בגללכם"? והלוא לשיטת הרמב"ן, המפרש פסוק זה על חטא מי מריבה, החטא היה של משה! לדברינו טעותו של משה גרמה לחטא העם, ומשה נאלץ לקבל על עצמו את האחריות לכך.

לעצם העניין, איני מסכים גם עם דבריו של הכותב על אי-הסדר הכרונולוגי בתוכחתו של משה בכלל, ועל אי-הסדר בתוכחת מעשה העגל (פרקים ט'--י') בפרט, ואבאר:

א. בדבריו על פרק ט', הכותב מניח, שבפסוקים כב--כד עבר משה מתוכחתו בעגל לענייני תבערה, משה, קברות התאוה וחטא המרגלים, ושוב חזר בפסוקים כה--כט לתפילתו שלאחר מעשה העגל. לענ"ד, התפילה שמפסי' כו ואילך הנה שחזור מורכב מתפילת משה בחורב אחר מעשה העגל ומתפילתו לאחר הניסיונות במדבר ששיאם במרגלים. בעגל נאמר: "למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם להרג אתם בהרים" (שמות, ל"ב, יב). בתפילה המקבילה לאחר תבערה, קברות התאוה והמרגלים ("ויונסו אתי זה עשר פעמים") נאמר: "ושמעו מצרים... ואמרו הגוים... מבלי יכלת ה' להביא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע להם וישחטם במדבר" (במדבר, י"ד, טז). ובספר דברים - שילוב שתי התפילות: "מבלי יכלת ה' להביאם אל הארץ אשר דבר להם ומשנאתו אותם הוציאם להמתם במדבר" (ט', כח). לכן הפרשה כסדרה: תוכחת משה על העגל, תוכחתו על ניסיונות המדבר ועל המרגלים, וסיכום תפילותיו בחטאים אלו.

ב. בדבריו על פרק י' מזכיר הכותב שני חריגים: מות אהרן (לסתירה בסדר המסעות לא אכנס כאן) והבדלת שבט הלוי. ולדבריו, שוב חוזר משה בפס' י לפרשת העגל. לגבי הבדלת שבט הלוי, איני יודע מה כוונתו, שהרי הבדלתו הראשונה אכן הייתה במעשה העגל (שמות, ל"ב, כט), והדברים אפוא כסדרם. הדבר היחיד שנותר הוא הזכרת מותו של אהרן, **ודווקא זו הוכחה ניצחת לשיטתו של הר"י אברבנאל** שבעקבותיה הלכתי. שהרי אין פשר להזכרת מותו של אהרן בתוכחת מעשה העגל, אלא אם נניח שמותו של אהרן הוא בעיקר בשל חטאו בעגל ולא רק בגלל מי מריבה, ובמקביל לכך: עיקר חטאו של משה הוא במרגלים ולא במי מריבה. ובכל מקרה אין להסיק מכך, שתוכחותיו של משה פטורות מסדר כרונולוגי מתקבל על הדעת.

עוד טען ד"ר רוזנסון כלפי דברי על שליחות הקודש של הנשיאים לחלוקת הנחלות, וכתב על הפרשה ביהושע: "זוהי הוראה שבדיעבד, הנובעת מעצלותם והתרפותם של בני ישראל, ואין בה כל קדושה יתרה".

אמנם הרמב"ם (תרומות, א', ג) ביאר כדברי, ותלה את כל קדושת הארץ שבנחלות השבטים בשליחות נציגי השבטים לגבולות נחלותיהם, וביריית הגורל בשילה על-פי כתיבת הנחלות והערים של נציגי השבטים (כמסופר ביהושע, י"ח). העובדה שהשליחים ביהושע נשלחו רק בעקבות ההתרפות מן הכיבוש מבוארת אף היא ברמב"ם שם, ולא נאריך כאן בכך.